

PAŽYMA
DĖL 2013 METŲ BALANDŽIO 16 DIENOS NUTEISTŪJŲ KONVOJAVIMO
IŠ LUKIŠKIŲ TARDYMO IZOLIATORIAUS-KALĖJIMO
Į ALYTAUS PATAISOS NAMUS
SĄLYGŲ PATIKRINIMO

2013-05-27 Nr. 2013/1-19

Vilnius

I. ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje nuolat gaunant suimtųjų ir nuteistųjų skundų dėl konvojavimo tvarkos ir specialiojo transporto sąlygų, Seimo kontrolieriaus patarėja Daiva Valeikienė, Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių padėties uždaroje laisvės apribojimo institucijose stebėtojų grupės patarėja Kristina Brazevič bei vyriausiasis specialistas Juras Taminskas (arba toliau – Atstovai) 2013-04-16 atliko nuteistų asmenų konvojavimo iš Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo į Alytaus pataisos namus sąlygų patikrinimą.

2. Sulaikytųjų, suimtųjų ir nuteistųjų teises ir pareigas, taip pat konvojaus pareigūnų veiklos ir darbo organizavimo ypatumus, šaunamųjų ginklų, fizinės ir kitokios prievartos pavartojimą vykdant minėtų asmenų konvojavimą pėsčiomis, specialiuoju transportu ar kitomis transporto priemonėmis į paskirties punktus ir užtikrinant ginkluotą jų apsaugą reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005-07-29 įsakymu Nr. 1R-240/1V-246 patvirtintos Konvojavimo taisyklės (arba toliau – Taisyklės).

3. Sulaikytųjų, suimtųjų ir nuteistųjų konvojavimą organizuoja ir vykdo Viešojo saugumo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau vadinama – VST) (Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymo 6 straipsnio 3 punktas).

Patikrinimo metu buvo stebima, kaip VST pareigūnai laikosi Taisyklių, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006-01-11 priimtų Europos kalinimo įstaigų taisyklių rekomendacijų, Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado 2007-06-12 įsakymu Nr. V-104 patvirtintų Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnų etikos taisyklių; taip pat buvo apžiūrėtos konvojavimui skirtos specialiosios paskirties transporto priemonės.

II. PATIKRINIMO METU NUSTATYTOS APLINKYBĖS

4. Planinis konvojus iš Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo (toliau vadinama – Lukiškių TIK) į Alytaus pataisos namus (toliau vadinama – Alytaus PN) buvo vykdomas keturiomis specialiosios paskirties transporto priemonėmis. Tą dieną buvo konvojuoti 62 nuteisti asmenys (6 iš jų buvo perduoti iš Laisvės atėmimo vietų ligoninės). Konvojavimas kelyje truko apie 2 valandas.

Atstovai stebėjo, kaip, konvojui rengiantis išvykti, VST patalpose buvo instruktuojami konvojavimą atliksiantys pareigūnai. Nustatyta, kad prieš kelionę konvojų instruktuojantis pareigūnas:

- patikrino visų konvojuotojų pažymėjimus;
- priminė elgesio su konvojuojamaisiais taisyklės (buvo paminėti diskriminavimo, kankinimo ir kitokio netinkamo elgesio draudimo principai);
- išvardijo izoliavimo (laikymo atskirai) reikalavimus;
- nurodė specialiųjų priemonių panaudojimo teisinius pagrindus.

Prieš transporto priemonėms pajudant į Lukiškių TIK, konvojaus pareigūnai patikrino, ar tvarkingos yra jų specialioji įranga, vėdinimo, apšvietimo ir priešgaisrinės apsaugos sistemos.

Priimdami asmenis konvojavimui VST pareigūnai, vadovaudamiesi Taisyklių 74–78 punktais, Lukiškių TIK patalpose atliko asmenų kratas, drabužių (avalynės, galvos apdangalų), daiktų ir maisto produktų apžiūras. Konvojuojamųjų kratas atliko tos pačios lyties asmenys, incidentų nebuvo užfiksuota.

Paskirstymo punkte konvojuojamiesiems buvo priminti režimo reikalavimai. Prieš sodinant į specialųjį transportą, konvojuojamieji buvo patikrinti pagal asmens bylų pažymose esančius duomenis, nuteistųjų buvo pasiteirauta, ar jie turi pretenzijų (jų niekas nepareiškė).

5. Organizuojant ir vykdant konvojavimą vadovaujamosi principu, kad visi konvojuojamieji lygūs, nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turtinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų nenumatytų Lietuvos Respublikos įstatymuose aplinkybių (Taisyklių 102 punktas).

Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnų etikos taisyklių 3, 3.1 ir 3.2 punktuose numatyta, kad VST pareigūnas privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų, gerbti bei ginti asmens teises ir laisves.

Patikrinimo metu stebėta, kaip pareigūnai praktiškai įgyvendina pirmiau nurodytą principą bei laikosi minėtų etikos taisyklių nuostatų, pažeidimų nenustatyta.

6. Konvojuojamieji vežami specialiuoju transportu laikantis šių reikalavimų:

- „vyrai – atskirai nuo moterų“;
- „nepilnamečiai – atskirai nuo suaugusiųjų“;
- „nuteistieji laisvės atėmimu iki gyvos galvos – atskirai nuo kitų konvojuojamųjų“;
- „konvojuojamieji toje pačioje byloje prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno ar teismo, kurio žinioje yra byla, sutikimu gali būti konvojuojami kartu“;
- „konvojuojamieji, dirbę valstybės valdžios, valdymo ar teisėsaugos institucijose ir padarę nusikaltimą pirmą kartą, – atskirai nuo kitų konvojuojamųjų“;
- „nuteistieji – atskirai nuo kitų konvojuojamųjų“;
- „sergantys pavojinga ar ypač pavojinga žmonių užkrečiamąja liga – atskirai nuo kitų konvojuojamųjų (jeigu tai pažymėta jų asmens bylos pažymoje)“;
- „kiti konvojuojamieji konvojuojami atskirai tik tuo atveju, jeigu tai pažymėta jų asmens bylos pažymoje“;
- „už konvojuojamiesiems pagal kategorijas nustatytų reikalavimų laikymąsi konvojavimo metu atsako konvojaus viršininkas“ (Taisyklių 103–105 punktai).

Patikrinimo metu atskiro konvojuojamųjų vežimo reikalavimų pažeidimų nenustatyta.

7. Patikrinimo metu nustatyta, kad Lukiškių TIK konvojuojamųjų asmenų bylos konvojaus pareigūnams buvo perduotos užklijuotose paketuose, ant kurių buvo priklijuota asmens bylos pažyma su konvojuojamojo asmens kodu, vardu ir pavarde, gimimo data ir vieta, paskirties punkto, į kurį vykstama, pavadinimu, kokiu dokumentu remiantis asmuo konvojuojamas, ir kiti duomenys.

8. Pagal Taisyklių 65 punktą, „Konvojuojamųjų, kurie linkę pabėgti ar užpulti, kurie yra psichikos ligoniai, serga aktyvia plaučių tuberkulioze, badauja, arba kitų kategorijų konvojuojamųjų pažymose įrašoma: „psichikos ligonis“, „sergantis pavojinga ar ypač pavojinga užkrečiama liga“, „izoliuoti nuo kitų konvojuojamųjų“, „moters, kurių normalus nėštumas yra 28 savaitės ir daugiau“ ir kita.

Konvojavimo paraiškose buvo numatyta, kiek asmenų būtina laikyti izoliuotus; gavę konvojuojamųjų sąrašą konvojaus pareigūnai turėjo informaciją, kokius konkrečius asmenis reikės izoliuoti.

Atliekant tikrinamą tarp konvojuojamųjų buvo asmenų, kurių bylos su žymomis: „Linkęs pabėgti“, „Linkęs užpulti“.

Pagal susiklosčiusią praktiką izoliuotai vežami ir ŽIV bei AIDS sergantys kalinamieji (į jų asmens bylų pažymą yra įrašomas specialus kodas).

9. Atstovai pasirinktinai patikrino didžiąją dalį konvojuojamųjų bylų pažymų. Visose pažymose buvo įrašyta bendruomenės slaugytojo išvada apie konvojuojamo asmens sveikatą – „vykti gali“. Pažymėtina, kad ir patys kalinamieji pasirašo, jog pretenzijų dėl sveikatos neturi. Konvojaus pareigūnų teigimu, jei konvojuojamasis turi nusiskundimų dėl sveikatos, kviečiamas medicinos darbuotojas, kuris, įvertinęs būklę ir konstatavęs, kad medicininių indikacijų gydymui nėra, dar kartą pasirašo, jog asmuo gali būti konvojuojamas.

Asmenų, kurių konvojavimas (pagal asmens sveikatos priežiūros specialisto išvadą) neleistinas, nebuvo.

Papildomų įrašų apie sveikatos problemas (ypatybes), į kurias būtina atsižvelgti, ir visuomenės sveikatos saugos priemonės, kurias būtina vykdyti, nebuvo. Vienas konvojuojamas nuteistasis buvo su ramentais, tačiau papildomų pastabų dėl jo sveikatos būklės ar reikalingos pagalbos jo asmens bylos pažymoje nebuvo.

Konvojuojamųjų, kuriems tęstiniam gydymui būtų buvę paskirti medikamentai, nebuvo. Pareigūnų teigimu, tokių atvejų pasitaiko ir, jeigu konvojuojamajam būtų paskirtas tęstinis gydymas, medikamentai būtų perduoti konvojaus viršininkui, kuris užtikrintų jų pristatymą į paskirties punktą kartu su konvojuojamuoju.

10. Nuteistųjų konvojavimas pirmiau nurodytu maršrutu buvo vykdomas šiomis specialiosios paskirties transporto priemonėmis: sunkvežimiais ...bei ...ir mikroautobusais *VW Crafter* (toliau vadinama – sunkvežimiai).

10.1. Vadovaujantis Taisyklių 109 punktu, konvojuojamųjų skaičius specialiajame transporte negali būti didesnis nei yra sėdimų vietų.

Tais atvejais, kai būtina užtikrinti izoliavimo (laikymo atskirai) reikalavimus, o pasikeitimo punkte priimamų konvojuoti konvojuojamųjų asmenų skaičius viršija sėdimų vietų skaičių, konvojaus viršininkas surašo Kalėjimų departamentui pavaldžiai įstaigai ar teritorinės policijos įstaigai tarnybinį pranešimą, nuroydamas nepriėmimo konvojuoti priežastis ir nepriimtų konvojuoti asmenų skaičių. Kitas tarnybinis pranešimas rašomas konvojavimo kuopos vadui po konvojaus grįžimo į Viešojo saugumo tarnybos padalinio dislokacijos vietą.

Taisyklės nereglamentuoja konvojuojamųjų asmeninių daiktų pervežimo, nenustato konkretaus patalpos ploto arba tūrio, kuris gali būti skiriamas susidėti konvojuojamųjų daiktams.

2013-04-16 atlikto tikrinimo metu buvo nustatyta, kad konvojuojamųjų asmenų skaičius neviršijo sunkvežimių kameroje numatytų sėdimų vietų skaičiaus (sunkvežimių kameroje, kuriose yra 9 vietos, buvo vežama po 8 asmenis). Konvojuojamiems asmenims buvo galimybės (pakankamai vietos) savo daiktus susidėti po suoliukais (visi konvojuojamųjų turimi asmeniniai daiktai tilpo).

10.2. Taisyklių 146 punkte yra nurodyta: „Specialiajame automobilyje, specialiajame autobuse turi būti“:

- „nepažeistos kėbulo grindys, sienos ir lubos, specialiojo autobuso ir specialiojo automobilio langai“;
- „atskirų kamerų vidiniai užraktai, kodiniai užraktai“;
- „tvirtai pritvirtinti suolai (kėdės), atsarginis ratas“;
- „veikiančios kėbulo, kamerų šildymo sistemos, signalizacijos priemonės, žmonėms evakuoti tinkamos avarinės angos, įrengta vėdinimo sistema, tiekianti ne mažiau kaip 15 m³/h lauko oro vienam asmeniui, kamerų dirbtinis apšvietimas ne mažesnis kaip 50 lx (liuksai)“;
- „techniškai tvarkingas sudegusio kuro išmetamų dujų vamzdis“;
- „du gesintuvai (vienas pritvirtintas kabinoje, antras – kėbule prie įėjimo (išėjimo)“;

- „du kelių motorinės transporto priemonės pirmosios pagalbos rinkiniai (vienas vairuotojo kabinoje, antras – kėbule, konvojuotojams lengvai pasiekiamoje vietoje).“

Europos kalinimo įstaigų taisyklių 32.1–32.2 punktuose numatyta, kad, pristatant kalinius į įstaigą ar perkeltiant kitur, pavyzdžiui, į teismą ar ligoninę, jie turi būti kuo mažiau rodomi visuomenei, taip pat jų privatumas turi būti tinkamai apsaugotas. Draudžiama kalinius pervežti transportu, kuriame nėra tinkamo vėdinimo ir apšvietimo ar kuris bet koku kitu būdu gali sukelti jiems nereikalingų fizinių sunkumų ir pažeminimų.

Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Fizikinių veiksnių tyrimų skyriaus specialistai 2012 metų spalio ir lapkričio mėnesiais bei 2013 metų sausio mėnesį atliko sunkvežimių kamerų patikrinimus: matavo jose įrengtą dirbtinį apšvietimą, oro santykinį drėgnumą, temperatūrą ir judėjimo greitį. Patikrinimo metu nebuvo konstatuota, kad sunkvežimių kamerosse esanti aplinka būtų netinkama konvojuoti asmenis.

10.3. Kelių eismo taisyklių (toliau vadinama – KET), patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-12-11 nutarimu Nr. 1950, XXXI dalies (Reikalavimai transporto priemonėms) 235 punkte numatyta, jog eisme dalyvaujanti transporto priemonė turi atitikti nustatytuosius techninius reikalavimus, kurie taikomi Lietuvos Respublikoje atliekant transporto priemonių privalomąją techninę apžiūrą. Privalomąją techninę apžiūrą Vilniaus mieste atlieka UAB „Tuvlita“. Transporto priemonių techninės apžiūros atlikimo tvarką, periodiškumą nustato Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų privalomosios techninės apžiūros atlikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2008-10-24 įsakymu Nr. 3-406, kuris privalomas visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurių motorinės transporto priemonės įregistruotos Lietuvos Respublikoje. Naudoti motorines transporto priemones ir jų priekabas, kurioms nustatytu laiku neatlikta techninė apžiūra ir neišduoti tai patvirtinantys dokumentai, draudžiama. Vairuotojų, vežančių keleivius ir krovinius, pareigos numatytos Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 14 straipsnyje. Keleivius leidžiama vežti tik tam skirtomis (arba specialiai tam pritaikytomis) transporto priemonėmis ir tik pagal konstrukciją žmonėms skirtose vietose.

Sunkvežimiai, kuriais vykdomi konvojavimai, yra registruoti valstybės įmonėje „Regitra“, registracijos metu jiems buvo suteiktos N2 BAM, BAB kategorijos (transporto priemonė (sunkvežimis) pritaikyta vežti žmonėms). Sunkvežimiai, skirti asmenų konvojavimui, turi galiojančias techninės apžiūros rezultatų korteles (ataskaitas) bei įprastinės transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties liudijimus.

10.4. Valstybinės kelių transporto inspekcijos prie Susisiekimo ministerijos Technikos skyriaus patarėjas Olegas Pauliukovas informavo (2013-05-21, telefonu), kad N2 BAM, BAB kategorijos transporto priemonės nebūtų registruojamos, jeigu neatitiktų tuo metu joms nustatytų gamybos ir tipo patvirtinimo reikalavimų. Pagal Tarybos direktyvos Nr. (77/541/EEB) *dėl valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių motorinių transporto priemonių saugos diržus ir keleivio apsaugos sistemas, suderinimo* 15 priedą, saugos diržų įrengimas N2 tipo transporto priemonių kėbule nenumatytas.

10.5. Pastebėtina, kad atstovai sunkvežimių patikrinimo metu nustatė (vizualiai), kad sunkvežimių ...bei ...kėbulų, skirtų konvojuoti asmenis, išorė yra pažeista korozijos. Nors parūdijimai jokios įtakos automobilio konstrukcijoms neturi, defektai nerimti ir tiesioginės įtakos saugumui nėra bei, kaip minėta, sunkvežimiai atitinka techninius jiems keliamus reikalavimus ir gali saugiai dalyvauti viešajame eisme, tačiau tokie užfiksuoti trūkumai tiek aplinkiniams piliečiams, tiek konvojuojamiems asmenims gali išprovokuoti nepasitikėjimo sunkvežimių techninėmis galimybėmis įspūdį. Seimo kontrolieriaus nuomone, Tarnybai vertėtų ne tik formaliai vertinti jos naudojamos technikos atitikimą nustatytiems techniniams reikalavimams, tačiau ir sistemiškai atsižvelgti į visumą vertinimo kriterijų (tarp jų, ir matomo bendro išorinio vaizdo), kurie

visuomeniniame gyvenime yra pakankamai svarūs, vizualiai vertinant tam tikrų objektų patikimumą.

11. Taisyklių 137 punkte konvojuojamiesiems yra numatyta galimybė žodžiu arba raštu VST pareigūnams pateikti pretenzijas, nusiskundimus dėl konvojavimo. Atliekant patikrinimą nusiskundimų dėl konvojavimo tvarkos ar pareigūnų elgesio nebuvo gauta.

Konvojavimo metu visi teisėti konvojuojamųjų skundai sprendžiami vadovaujantis pirmiau nurodytų Taisyklių 137 punktu, informacija apie skundus ir sprendimo būdus įrašoma į konvojaus dokumentaciją.

12. Dėl specialiųjų priemonių panaudojimo VST Operatyvaus valdymo poskyrio viršininkas Pavel Andrejev informavo, jog specialiosios priemonės (išskyrus antrankius tais atvejais, kai konvojuojamojo asmens bylos pažymyje nurodyta, jog asmuo linkęs save žaloti arba priešintis) 2013 metais nebuvo panaudotos. Specialiosios priemonės (dujos) 2012 metais buvo panaudotos vieną kartą, konvojuojamiesiems pasipriešinus; atlikto tarnybinio tyrimo išvadoje konstatuota, kad specialiosios priemonės buvo panaudotos teisėtai.

III. PATIKRINIMO IŠVADOS

13. Apibendrinus patikrinimo metu surinktą informaciją ir nustatytus faktus darytinos išvados:

a) nuteistųjų konvojavimas iš Lukiškių TIK į Alytaus pataisos namus 2013-04-16 buvo vykdomas laikantis Taisyklių 38, 65, 74–78, 103–105, 109 ir kituose punktuose numatytų reikalavimų;

b) VST pareigūnai, 2013-04-16 konvojavę nuteistuosius iš Lukiškių TIK į Alytaus pataisos namus, nepažeidė Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vado 2007-06-12 įsakymu Nr. V-104 patvirtintų Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnų etikos taisyklių 3, 3.1, 3.2 punktų reikalavimų;

c) VST, naudodama pirmiau nurodytas transporto priemones žmonių pervežimui, nepažeidžia teisės aktų reikalavimų, taip pat laikosi Europos kalnimo įstaigų taisyklių 32.1–32.2 punktuose pateiktų rekomendacijų, o transporto priemonės, kuriomis yra konvojuojami asmenys, gali būti naudojamos asmenims gabenti;

d) atsižvelgiant į Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos Fizikinių veiksnių tyrimų skyriaus specialistų atliktą patikrinimą, sunkvežimių kameroose esanti aplinka tinkama konvojuoti asmenis;

e) sunkvežimių ...bei ...kėbulų, skirtų konvojuoti asmenis, išorė yra pažeista korozijos ir tai tiek aplinkiniams piliečiams, tiek konvojuojamiems asmenims gali sukelti nepasitikėjimo sunkvežimių techninėmis galimybėmis išpūdį;

f) atkreiptinas dėmesys į tai, kad konvojuojamojo asmens byloje esantis įrašas „psichikos ligonis“ skatina požiūrį (stigos formavimąsi), jog psichikos ligonis yra pavojingas, todėl siūlytina tokį įrašą pakeisti konkretesne pavojingumą sau ar aplinkiniams apibūdinančia formuluote (pavyzdžiui, agresyvaus elgesio, linkęs save žaloti ar kt.).

IV. SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

Atsižvelgdamas į patikrinimo metu surinktą informaciją ir nustatytus faktus bei vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 punktu, Seimo kontrolierius rekomenduoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministrai Juozui Bernatoniui ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrai Alfonsui Barakauskui:

- atkreipti dėmesį į šios pažymos 13 punkto f papunktį pateiktą išvadą ir pakeisti konvojuojamojo asmens bylos įrašą „psichikos ligonis“ konkretesne pavojingumą apibūdinančia formuluote.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, Seimo kontrolierius rekomenduoja Viešojo saugumo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos vadui vidaus tarnybos generolui Sergejui Madalovui:

- įvertinus sunkvežimių ...bei ...kėbulų, skirtų konvojuoti asmenis, išorę, imtis priemonių, kad vizualiai būtų atkurtas jų pradinis išorinis vaizdas, t. y. panaikinti korozijos elementai.

Apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų vykdymą prašyčiau pranešti iki 2013-07-12.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normanta